

Adam Górski (Kielce)

adgorski@wp.pl

Słowa kluczowe: zabezpieczenie, roszczenia, dobra osobiste, sądownictwo

Key words: preservation, claims, personal property, judiciary

WYBRANE PROBLEMY POSTĘPOWANIA ZABEZPIECZAJĄCEGO W SPRAWACH O OCHRONĘ DÓBR OSOBISTYCH

Zabezpieczenie roszczenia polega na wystąpieniu o udzielenie tymczasowej, jednak natychmiastowej ochrony prawnej, na czas trwania postępowania. Ochrona ta może przybrać różną postać, w szczególności polegać może na zakazie publikacji określonych treści (np. filmu, książki, artykułu). Udzielenie zabezpieczenia przez zakaz publikacji wywołuje od dawna wiele kontrowersji i problemów praktycznych.

„Aresztowane książki”, „oskarżone książki” – takimi tytułami ilustrowane są w mass mediach artykuły dotyczące postępowania sądowego, w których zatrzymano publikację (wprowadzania do obrotu) określonych książek czy filmów. Postępowanie sądów zakazujących określonych działań porównuje się do cenzury z czasów PRL¹. Zazwyczaj „aresztowanie książki” następuje właśnie na podstawie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia w sprawach o ochronę dóbr osobistych. Dobra osobiste, będące jednym z najważniejszych praw podmiotowych, chronią tę sferę życia codziennego, która jest nam z natury rzeczy najbliższa, a przez to jej naruszenie odczuwamy najmocniej. Podejmując próbę ich zdefiniowania, S. Grzybowski za takie uznał niemajątkowe, indywidualne wartości świata uczuć, stanu życia psychicznego człowieka². Z kolei A. Szpunar określa je jako wartości niemajątkowe, wiążące się z osobowością człowieka, które są jednocześnie powszechnie uznane w danym spo-

¹ Zob. np. W. Wybranowski, O. Górzyński, *Oskarżona książka*, „Rzeczpospolita”, z 20-21 października 2012, s. A3, W. Wybranowski, *Ustawa z furtką dla cenzury mediów*, www.rp.pl (data dostępu: 26.10.2012).

² Cyt. za: M. Pazdan, *Dobra osobiste i ich ochrona*, w: *Prawo cywilne – część ogólna. System Prawa Prywatnego*, t. 1, red. M. Safjan, Warszawa 2007, s. 1116.

łeczeństwie³. Są to w każdym razie wartości o charakterze niemajątkowym, będące wyrazem jej odrębności psychicznej i fizycznej oraz możliwości twórczych, uznane powszechnie w społeczeństwie i akceptowane przez dany system prawny⁴.

W art. 23 KC wymieniono jedynie przykładowo dobra osobiste, takie jak zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska. W sprawach dotyczących np. „aresztowania książek” powód będzie zwykle dochodził ochrony przed bezprawnym naruszeniem jego dobra osobistego w postaci czci.

W doktrynie i orzecznictwie wyróżnia się dwa aspekty czci człowieka, a mianowicie: cześć wewnętrzną (określaną też mianem godności osobistej), obejmującej wyobrażenie człowieka o własnej wartości oraz oczekiwanie szacunku ze strony innych ludzi, oraz cześć zewnętrzną (określaną także jako dobra sława), obejmującą opinię, jaką o człowieku mają inne osoby⁵.

Osoba, która twierdzi, że jej dobra osobiste zostały naruszone lub tylko zagrożone naruszeniem wskutek działań innych osób, może m.in. domagać się zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne, a także dopełnienia czynności potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia, w szczególności złożenia oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie (art. 24 KC).

Postępowanie sądowe, zmierzające do ochrony dóbr osobistych, tak jak zresztą każdy inny proces, wymaga czasu⁶. Sąd musi w szczególności stwierdzić, czy istnieje dobro chronione, czy doszło do jego naruszenia oraz czy naruszenie było bezprawne⁷. Wydany w pierwszej instancji wyrok może stać się podstawą do złożenia apelacji, co niewątpliwie prowadzi do dalszego przedłużenia postępowania i opóźnia wydanie prawomocnego rozstrzygnięcia. Wyrok wydany po latach może już nie mieć praktycznego znaczenia. Egzekwowanie zakazu, np. wprowadzenia do obrotu książki, która była w sprzedaży już kilka lat, ma iluzoryczne znaczenie. Zainteresowani, co prawda, nie będą mogli kupić nowego egzemplarza, jednak w obiegu pozostaną książki już wprowadzone do obrotu, nie mówiąc o jej ewentualnym internetowym trwaniu. Poszczególne egzemplarze mogą być także sprzedawane przez prywatnych nabywców, których wyrok sądu zakazujący wprowadzenia ich do obrotu nie dotyczy, gdyż to nie oni byli stroną postępowania. Nakazanie po latach przez sąd dopełnienia czynności potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia, w szcze-

³ Cyt. za: *ibidem*, s. 1117.

⁴ Zob. *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2012 i cytowana tam literatura oraz orzecznictwo.

⁵ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 8 lipca 2011, I ACa 375/11, *Legalis; Komentarz do art. 23 KC*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz do art. 1-449¹⁰*, t. 1, red. K. Pietrzykowski 2011, *Legalis*.

⁶ Niekiedy procesy trwają latami; zob. W. Grejciun, „*Witajcie w życiu*”, czyli historia filmu, który od 15 lat leży na półce, *www.gazeta.pl* (data dostępu: 18.12.2012); J. Stróżyk, *Witajcie w życiu, czyli 15 lat w sądzie*, „*Rzeczpospolita*” z 19 grudnia 2012, s. A6.

⁷ Zob. np. uzasadnianie wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 21 stycznia 2010, I ACa 676/09 OSA/Szcz. 2011, nr 4, poz. 13, *Legalis*.

gólności złożenia oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie, czy też usunięcia publikacji książki z archiwum internetowego, również w większości przypadków nie będzie miało praktycznego znaczenia. W dzisiejszym świecie liczą się jedynie nowości, „tematy gorące” – największa sprzedaż książek ma miejsce w krótkim okresie po jej wydaniu. Artykuły w prasie czyta się na bieżąco, tak więc ukazanie się po latach oświadczenia, w którym podmiot odpowiedzialny przeprosza za naruszenie dóbr osobistych, mające miejsce znacznie wcześniej, pozostanie praktycznie niezauważone, podobnie jak zniknięcie „starej” pozycji z archiwum internetowego. Z uwagi na powyższe, w celu uniknięcia takich właśnie niekorzystnych skutków, wynikających z upływu czasu pomiędzy wystąpieniem o ochronę określonego dobra osobistego a wydaniem prawomocnego rozstrzygnięcia przez sąd, ustawodawca przewidział możliwość zabezpieczenia roszczenia.

W sprawach o ochronę dóbr osobistych zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji reguluje art. 755 § 2 KPC. Wskazany przepis zajmował się Trybunał Konstytucyjny z inicjatywy Rzecznika Praw Obywatelskich, który wniósł o stwierdzenie, że art. 755 § 2 KPC w brzmieniu nadanym mu przez ustawę z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁸ jest niezgodny z art. 14 oraz art. 54 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji. W opinii Rzecznika znowelizowany przepis stanowił m.in. nieproporcjonalne ograniczenie wolności słowa. Wyrokiem z dnia 9 listopada 2010 r. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że art. 755 § 2 KPC jest niezgodny z art. 14 oraz art. 54 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez to, że nie określa ram czasowych na zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji w sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu o ochronę dóbr osobistych⁹. Uwzględniając uwagi Trybunału i chcąc przeciwdziałać zbyt częstemu stosowaniu środków zabezpieczających w postaci zakazu publikacji, ustawodawca znowelizował po raz kolejny przedmiotowy przepis, wskazując, że ten sposób zabezpieczenia może być stosowany tylko wtedy, gdy nie sprzeciwia się temu ważny interes publiczny. Dodatkowo, udzielając zabezpieczenia, sąd określa czas trwania zakazu, który aktualnie nie może być dłuższy niż rok (art. 755 § 2 KPC). Trybunał Konstytucyjny, analizując przedmiotowy przepis, zdefiniował także pojęcie „interesu publicznego”. Interes ten jest pojęciem niedookreślonym, którego funkcja w procesie stosowania prawa sprowadza się do wyposażenia decydującego w możliwości reagowania na sytuacje faktycznie doniosłe prawnie, społecznie i gospodarczo, niemieszczące się w ramach oceny typowych, jednostkowych stanów faktycznych. Pojęcie takie oznacza, że sędzia ma swobodę decyzji, co pozwala wydać dostosowane do wszelkich okoliczności sprawy i słuszne rozstrzygnięcie¹⁰. Trybunał Konstytucyjny wskazał także, że

⁸ Dz.U. nr 172, poz. 1804.

⁹ Zob. wyrok TK z dnia 9 listopada 2010, K 13/07, Dz.U. 2010, nr 217, poz. 1435, s. 15295, OTK Seria A 2010, nr 9, poz. 98, Legalis.

¹⁰ Zob. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 listopada 2010, K 13/07, Dz.U. 2010, nr 217, poz. 1435, s. 15295, OTK Seria A 2010, nr 9, poz. 98, Legalis.

sąd – rozważając zasadność zastosowania zabezpieczenia powództwa w sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu w postaci zakazu publikacji – zobowiązany jest zestawić ze sobą interes publiczny oraz interesy osoby, której dobra zostały naruszone. Tym samym wskazany powyżej przepis – z punktu widzenia ochrony wolności słowa i wolności wypowiedzi – stanowi dostatecznie dobre rozwiązanie prawne, gdyż wprowadza przesłanki ograniczające możliwość zastosowania środków zabezpieczających. W świetle poprzednio obowiązującego art. 755 KPC odmowa zabezpieczenia mogła nastąpić wyłącznie na podstawie ogólnych przesłanek, a więc przez wążenie interesu stron¹¹. Należy zaznaczyć, że badanie, czy ważny interes publiczny przemawia za odmową udzielenia zabezpieczenia przez zakaz publikacji, dotyczy spraw, w których powód dochodzi ochrony dóbr osobistych. Jednak pozwanym może być każdy podmiot, a nie tylko tzw. środki społecznego przekazu. W czasach powszechnego Internetu każdy może opublikować treści (w tym artykuły), potencjalnie naruszające dobra osobiste i jednocześnie dotyczące ważnych społecznie problemów (np. korupcji w małym miasteczku).

Z brzmienia przepisu wynika, że sąd z urzędu (czyli niezależnie od inicjatywy stron) będzie badał, czy ważny interes publiczny nie sprzeciwia się udzieleniu zabezpieczenia dla ochrony indywidualnego interesu. Na etapie wniosku o udzielenie zabezpieczenia powód nie musi udowodnić swoich roszczeń i interesu prawnego w żądaniu udzielenia zabezpieczenia. Wystarczy, że je uprawdopodobni (art. 730¹ KPC). Tym samym sąd, na podstawie samego pozwu (w większości spraw wniosków o udzielenie zabezpieczenia stanowi jeden z punktów pozwu), będzie dokonywał oceny, czy należy udzielić powodowi tymczasowej ochrony prawej oraz czy udzielenie tymczasowej ochrony prawej nie jest sprzeczne z ważnym interesem publicznym. Tak jak to podkreślił Trybunał Konstytucyjny, ustawodawca w tym zakresie pozostawił sądowi znaczną swobodę, gdyż w zasadzie jedynie na podstawie doświadczenia życiowego będzie rozstrzygał, co jest, a co nie jest, sprzeczne z ważnym interesem publicznym.

Wskutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego ustawodawca wprowadził górną granicę czasu trwania zabezpieczenia. Regulacja ta nakłada na uprawnionego dodatkowe obowiązki. W przypadku, gdy chce, aby zakaz publikacji trwał dłużej niż rok, musi przed upływem tego okresu złożyć wniosek z żądaniem utrzymania zakazu na kolejny okres, nie dłuższy jednak niż rok. Rozwiązanie takie w obecnych realiach nie jest zbyt „szczęśliwe”. Nie jest bowiem rzadkim przypadkiem okoliczność, że czas pomiędzy rozprawami wynosi ponad 12 miesięcy, tym samym – pomimo iż sytuacja procesowa nie uległa zmianie – uprawniony jest zmuszony do ponowienia wcześniejszego wniosku. Ponadto wydaje się, że ustawodawca „zapomniał” o art. 742 KPC, zgodnie z którym obowiązany może w każdym czasie żądać uchylecia lub zmiany prawomocnego postanowienia, którym udzielono zabezpieczenia, gdy odpadnie lub zmieni się przyczyna zabezpieczenia. Tym samym w sytuacji, gdy w sprawie zostanie zebrany materiał procesowy, obowiązany może żądać uchyle-

¹¹ Ibidem.

nia lub zmiany postanowienia o zakazie publikacji. Z uwagi na obowiązek badania z urzędu przez sąd, czy udzielone zabezpieczenie nie jest sprzeczne z ważnym interesem publicznym, należałoby wprowadzić regulację, zgodnie z którą w przypadku, gdy sąd dojdzie do przekonania, że udzielone zabezpieczenie jest sprzeczne z ważnym interesem publicznym, może w każdym czasie zmienić wcześniejsze postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia. Regulacja ta pozwoliłaby sądowi elastycznie reagować na zebrany w sprawie materiał procesowy i nie uzależniałaby decyzji sądu o zmianie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia od wniosku stron. Zaproponowane rozwiązanie stanowiłoby pewną konsekwencję nałożenia na sąd obowiązku badania z urzędu, czy udzielone zabezpieczenie nie jest sprzeczne z ważnym interesem publicznym, na każdym etapie postępowania.

Z punktu widzenia interesów powoda, zabezpieczenie przez zakaz publikacji jest najlepszą formą zabezpieczenia, gdyż niewątpliwie w sposób całkowity wstrzymuje potencjalne naruszenia dóbr osobistych. Wskazany sposób zabezpieczenia jest w równym stopniu skuteczny, co niebezpieczny. W postępowaniu sądowym nigdy nie można przewidzieć z całą pewnością jego wyniku. Proces ma charakter dynamiczny, obie strony przywołują szereg dowodów. Pozwany może w odpowiedzi na pozew sformułować wiele zarzutów i wniosków dowodowych, które nie były znane powodowi na etapie składania pozwu. Także podczas trwania postępowania strony mogą przedstawić nieznaną wcześniej dowód. Wszystkie te okoliczności przemawiają za tym, aby już na etapie składania pozwu z wnioskiem o udzielenie zabezpieczenia rozważyć możliwość niekorzystnego rozstrzygnięcia, tj. oddalenia powództwa. W takim bowiem przypadku obowiązanemu przysługuje przeciwko uprawnionemu roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej wykonaniem zabezpieczenia (art. 746 § 1 KPC). Powód musi być świadomy nie tylko korzyści, ale również ryzyka związanego z udzielonym zabezpieczeniem, tj. wskazanej możliwości żądania naprawienia szkody powstałej w wyniku wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia. Z tego względu, w interesie powoda może być żądanie zabezpieczenia w inny sposób, niż przez zakaz publikacji, np. przez dołączenie do książki wyjaśnień, poprzedzenia filmu komentarzem¹². Przepisy nie nakładają w tym zakresie żadnych sztywnych ram. W przypadku, gdy przedmiotem zabezpieczenia nie jest roszczenie pieniężne, sąd udziela zabezpieczenia w taki sposób, jaki stosownie do okoliczności uzna za odpowiedni (zob. art. 755 § 1 KPC). Przy wyborze sposobu zabezpieczenia sąd uwzględni interesy stron w takiej mierze, aby uprawnionemu zapewnić należytą ochronę prawną, a obowiązanego nie obciążać ponad potrzebę (730¹ § 3 KPC). Sąd jest związany wskazanym przez uprawnionego sposobem za-

¹² Zob. orzeczenie sądu dotyczące filmu „*Jesteś Bogiem*”, w którym to sąd nakazał poprzedzanie projekcji kinowych 20 sekundowym oświadczeniem. Biały tekst na czarnym tle ma głosić: „W związku z wytoczeniem przez pana Krzysztofa Kozaka powództwa o ochronę dóbr osobistych producent i dystrybutor filmu » Jesteś Bogiem« informują, iż przedstawienie postaci pana Krzysztofa Kozaka w filmie może potencjalnie stanowić naruszenie jego dóbr osobistych” – S. Kucharski, „*Jesteś Bogiem*” przed sądem. *Dystrybucja ograniczona!* www.gazeta.pl.

bezpieczenia¹³. Tym samym w przypadku stwierdzenia, że sposób zabezpieczenia jest nieodpowiedni, np. stanowi za duże obciążenie, sąd powinien wniosek oddalić. Uprawniony może ponowić wniosek, wskazując inny sposób zabezpieczenia, czy też wskazać kilka sposobów zabezpieczenia.

W praktyce sądowej z różnych względów powód jest zainteresowany uzyskaniem zabezpieczenia w jak najszerszym zakresie. W większości przypadków będzie to zabezpieczenie w formie całkowitego zakazu publikacji/rozpowszechniania spornego materiału. Należy pamiętać, że co do zasady, zabezpieczenie udzielane jest na wstępnym etapie postępowania i w żadnym wypadku nie przesądza o jego końcowym wyniku. Udzielając zabezpieczenia, sąd powinien mieć na uwadze nie tylko interes powoda (uprawnionego), ale także interes pozwanego (obowiązane). W szczególności w interesie pozwanego jest, aby w przypadku wygrania procesu miał możliwość wyegzekwowania odszkodowania związanego z udzielonym zabezpieczeniem. Wyrazem dbałości o interes pozwanego jest uzależnienie wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia od złożenia kaucji (art. 739 KPC). Bez złożenia kaucji uprawniony nie uzyska klauzuli wykonalności, czyli nie będzie mógł domagać się przymusowego wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia (art. 786 § 1 KPC). Obowiązany natomiast, w przypadku korzystnego dla niego wyniku postępowania, np. przez oddalenie powództwa, będzie miał pierwszeństwo zaspokojenia ze złożonej kaucji (739 § 1 KPC). Tym samym w postępowaniu zabezpieczającym nie będzie chroniony jedynie interes uprawnionego, który uzyska natychmiastową ochronę prawną, ale także interes obowiązanego, któremu przysługuje prawo zaspokojenia ze złożonej kaucji w przypadku bezzasadności powództwa. Brak zastosowania kaucji może spowodować, że obowiązany – po wygraniu procesu o naprawienie szkody wyrządzonej wykonaniem zabezpieczenia nie będzie w stanie wyegzekwować tego roszczenia i tym samym nie uzyska naprawienia szkody. Uprawniony może nie mieć żadnego majątku, ewentualnie obowiązany będzie jednym z wielu wierzycieli uprawnionego i w najlepszym przypadku otrzyma jedynie niewielką część należności.

W doktrynie podkreśla się, że stosowanie kaucji powinno być praktykowane, gdy wykonanie postanowienia grozi obowiązanemu wyrządzeniem szkody, a ponadto gdy istnieją poważne wątpliwości co do możliwości uzyskania naprawienia szkody od uprawnionego, z uwagi na jego sytuację majątkową¹⁴. Praktycznie w każdym przypadku udzielenia zabezpieczenia w sprawach o ochronę dóbr osobistych powstanie szkoda w majątku obowiązanego. W niektórych przypadkach szkoda

¹³ Zob. *Komentarz do art. 736 KPC*, w: M. Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008, Legalis.

¹⁴ Zob. *Komentarz do art. 739 KPC*, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie nieprocesowe, w razie zaginięcia lub zniszczenia akt, zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do artykułów 506–1088*, t. 3, red. K. Piasecki, A. Marciniak, Warszawa 2012, Legalis; *Komentarz do art. 739 KPC*, w: A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 5, Supplement, Warszawa 2011, Legalis.

może być znacznej wielkości, np. w sytuacji zakazu dalszego rozpowszechniania już wydrukowanej książki czy zakazu emisji skończonego filmu. Praktycznym problemem będzie określenie wysokości szkody, jednak jest to kwestia, która będzie rozstrzygana dopiero na etapie postępowania w przedmiocie jej naprawienia. Na etapie udzielenia zabezpieczenia można jedynie przewidywać wysokość szkody, z zastrzeżeniem, że będą to jedynie wstępne szacunki. Wysokość szkody niewątpliwie będzie zależeć od czasu trwania postępowania, w którym udzielono zabezpieczenia. Czasu trwania postępowania do chwili wydania prawomocnego rozstrzygnięcia nie da się przewidzieć, gdyż zależy od wielu czynników, także niezależnych od stron i sądu (np. dostępności dokumentów, szybkości wydania opinii przez biegłych, możliwości przesłuchania świadków czy też przeprowadzenia innych dowodów). Niestety, nie są rzadkością procesy związane z ochroną dóbr osobistych, które trwają ponad 10 lat¹⁵. Poważne wątpliwości, co do możliwości uzyskania naprawienia szkody od uprawnionego z uwagi na jego sytuację majątkową, teoretycznie występują, gdy uprawniony nie posiada znacznego majątku. Potencjalny dłużnik – mając świadomość, że może przegrać proces – w większości przypadków wyzbywa się majątku. W kodeksie cywilnym istnieją wprawdzie regulacje, które mają chronić wierzycieli przed szkodliwym działaniem dłużnika (art. 527 i n. KC regulujące skargę pauliańską), jednak wiąże się to z koniecznością rozpoczynania kolejnych długotrwałych i kosztownych postępowań sądowych. Sam fakt posiadania przez uprawnionego środków pieniężnych, zgromadzonych na rachunkach bankowych, nie może przesądzać o możliwości naprawienia ewentualnej szkody, gdyż uprawniony może w krótkim czasie ukryć środki, sprawiając, że są one praktycznie niedostępne dla poszkodowanego.

Okoliczność posiadania środków pieniężnych jest istotna z punktu widzenia możliwości złożenia ewentualnej kaucji. W obecnym stanie prawnym kaucja powinna być złożona w gotówce, w książeczkach oszczędnościowych lub w papierach wartościowych¹⁶. Stanowi to niewątpliwą niedogodność, gdyż mało jest osób posiadających znaczne sumy w gotówce, a zdeponowanie papierów wartościowych wiąże się z ogromnym ryzykiem. Papiery wartościowe mogą w ciągu kilku miesięcy stać się „papierami śmieciowymi”, a należy pamiętać, że proces może trwać klika czy też kilkanaście lat. Pewnym rozwiązaniem wskazanego problemu byłoby wprowadzenie możliwości złożenia kaucji przez ustanowienie zabezpieczenia na nieruchomości uprawnionego, do określonej wysokości.

Przepisy nie regulują wysokości kaucji, sąd w tej kwestii ma daleko idącą swobodę. Obowiązany może przedstawić swoją propozycję, jednak sąd nie jest nią zwią-

¹⁵ Zob. np. przytoczona już historia filmu „Witajcie w życiu” Henryka Dederki.

¹⁶ Zob. *Komentarz do art. 739 KPC*, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie nieprocesowe, w razie zaginięcia lub zniszczenia akt, zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do artykułów 506–1088*, t. 3, red. K. Piasecki, A. Marciniak, Warszawa 2012, Legalis i cytowana tam literatura; *Komentarz do art. 739 KPC*, w: M. Romańska, O. Dumnicka, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz 2010*, Legalis; zob. też art 807 KPC.

zany i może określić niższą wysokość kaucji. Sąd nie może jednak orzec wyższej kaucji niż ta, o jaką wnosi obowiązanym. W świetle art. 321 § 1 KPC sąd nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie. Na podstawie art. 13 § 2 KPC przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w niniejszym kodeksie, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Tym samym należy zastosować wskazany przepis także w postępowaniu zabezpieczającym. Z uwagi na powyższe, z praktycznego punktu widzenia wydaje się, że celowe jest niewskazywanie we wniosku wysokości żądanej kaucji. Nieokreślanie we wniosku wysokości żądanej kaucji nie może być rozumiane w ten sposób, aby obowiązanym nie wskazywał, jaką szkodę poniósł/ponosi. W szczególności powinien wskazać wysokość przewidywanej szkody w ujęciu dziennym/miesięcznym, a sądowi pozostawić możliwość określenia kaucji według własnego uznania.

W zakresie ustalenia wysokości kaucji można wyróżnić dwie praktyczne możliwości rozwiązania przedmiotowego problemu. Według pierwszej z nich, sąd na podstawie własnego doświadczenia podejmie samodzielnie decyzję o wysokości kaucji. Według drugiej, sąd podejmie decyzję również samodzielnie, jednak po wysłuchaniu stron na rozprawie, ewentualnie po zobowiązaniu stron na podstawie art. 207 § 3 KPC do oświadczenia, co do wysokości kaucji, w piśmie przygotowawczym. Z uwagi na obowiązek uwzględnienia przez sąd interesów obu stron (art. 730¹ § 3 KPC¹⁷) regułą powinno być ustalenie wysokości kaucji po zasięgnięciu opinii stron.

W chwili obecnej przedstawiona regulacja rodzi także inne problemy. Nie można dopuścić, aby możliwość natychmiastowej ochrony prawnej przed naruszeniem dóbr osobistych miały jedynie osoby posiadające znaczny majątek. Nie można także dopuścić, aby pozwany, zmuszony do wykonania postanowienia zabezpieczającego, po wielu latach procesów nie uzyskał naprawienia szkody w przypadku oddalenia powództwa. Z uwagi na powyższe należy odpowiednio dostosować wysokość kaucji do możliwości majątkowych uprawnionego oraz do przewidywanej wysokości ewentualnej szkody. Niewątpliwie jest to zadanie bardzo trudne, jednak w ramach obecnej procedury nieuniknione.

Sąd może uzależnić wykonanie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia od złożenia odpowiedniej kaucji z urzędu, jak i na wniosek obowiązanego. Rozpoznanie wniosku o udzielenie zabezpieczenia w większości spraw odbywa się na posiedzeniu niejawnym. Z tego względu obowiązanym będzie mógł złożyć wniosek w przedmiocie kaucji dopiero po otrzymaniu postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia. Wniosek może być zgłoszony w odrębnym piśmie procesowym, w zażaleniu oraz we wniosku o zmianę prawomocnego postanowienia na podstawie art. 742 § 1 KPC¹⁸. W sytuacji, gdy rozpoznanie wniosku o udzielenie zabezpieczenia bę-

¹⁷ Przepis ten odnosi się wprawdzie do sposobu zabezpieczenia, jednak powyższa reguła powinna dotyczyć całego postępowania zabezpieczającego.

¹⁸ Zob. *Komentarz do art. 739 KPC w: Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie nieprocesowe, w razie zaginięcia lub zniszczenia akt, zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do artykułów*

dzie odbywać się na rozprawie, obowiązany może zgłosić wniosek o zastosowanie kaucji ustnie do protokołu. Po zmianie treści art. 207 KPC należy pamiętać, że w toku sprawy złożenie pism przygotowawczych następuje tylko wtedy, gdy sąd tak postanowi. Pismo przygotowawcze, złożone z naruszeniem wskazanego przepisu, podlega zwrotowi (207 § 7 KPC). Tym samym w przypadku, gdy obowiązany nie złoży wniosku w przedmiocie kaucji w odpowiedzi na pozew, chcąc uniknąć zwrotu wniosku, musi wystąpić o zgodę na złożenie pisma przygotowawczego, zawierającego przedmiotowy wniosek, najlepiej z równoczesnym złożeniem samego wniosku. Wskazana zmiana procedury miała uwolnić sąd od zalewu pism procesowych, jednak w praktyce może zostać wykorzystana całkiem w innych celach. Powód, w przypadku złożenia wniosku w przedmiocie kaucji przez pozwanego bez zgody sądu, może domagać się zwrotu tego wniosku na podstawie art. 207 § 7 KPC. W przypadku, gdy sąd nie zarządzi zwrotu, zgłosić zastrzeżenie do protokołu w trybie art. 162 KPC na naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 207 § 7 KPC, przez brak zwrotu pisma pomimo takiego obowiązku. Podkreślić należy także, że sąd musi wydać postanowienie, rozpoznając wniosek o wyrażenie zgody na złożenie pisma przygotowawczego¹⁹. Wskazana regulacja powoduje konieczność wydania kolejnego postanowienia, a przez to dodatkowe obowiązki sądu niezwiązane merytorycznie ze sprawą. W doktrynie podkreśla się, że wskazana regulacja jest sprzeczna z zasadą prawa do sądu²⁰. Pogląd ten należy podzielić. W celu wyeliminowania wskazanych problemów należałoby rozważyć wprowadzenie regulacji, na podstawie której to przewodniczący mógłby wprowadzić zakaz składania pism procesowych bez wezwania sądu pod rygorem zwrotu w sprawach, w których uzna to za stosowne. W obecnym stanie prawnym obowiązany powinien pamiętać, że wniosek w przedmiocie kaucji powinien złożyć w odpowiedzi na pozew, gdyż następna okazja do złożenia wniosku może być dopiero na rozprawie lub też wiązać się z koniecznością prowadzenia czasochłonnej korespondencji z sądem.

W przypadku wydania postanowienia o złożeniu kaucji, po zaopatrzeniu postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia w klauzulę wykonalności, sąd powinien wstrzymać wykonanie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia do czasu złożenia przez uprawnionego kaucji. Dopiero po złożeniu przez uprawnionego kaucji sąd na jego wniosek uchyli postanowienie o wstrzymaniu wykonania postanowienia zabezpieczającego²¹.

Jak już podkreślono, sąd może uzależnić wykonanie postanowienia od złożenia odpowiedniej kaucji także z urzędu. W takiej sytuacji, postanowienia o udzieleniu

506–1088, t. 3, red. K. Piasecki, A. Marciniak, Warszawa 2012, Legalis i cytowana tam literatura.

¹⁹ Komentarz do art. 207 KPC, w: A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 5, Suplement, Warszawa 2011, Legalis.

²⁰ Ibidem.

²¹ Zob. *Komentarz do art. 739 KPC*, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie nieprocesowe, w razie zaginięcia lub zniszczenia akt, zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do artykułów 506–1088*, t. 3, red. K. Piasecki, A. Marciniak, Warszawa 2012, Legalis.

zabezpieczenia nie zaopatrzy w klauzulę wykonalności. Dopiero po złożeniu kaucji sąd będzie uprawniony do nadania klauzuli wykonalności wskazanemu postanowieniu (art. 743 § 3 KPC).

Podsumowując dotychczasowe rozważania, należy zaznaczyć, że niewątpliwie postępowanie zabezpieczające będzie stanowiło odrębny „etap procesu”. Postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia będzie miało zasadniczy wpływ na relacje pomiędzy stronami. Zastosowany sposób zabezpieczenia, czy też odmowa udzielenia zabezpieczenia, decydować będzie, w jaki sposób zabezpieczone będą interesy stron. Z uwagi na ewentualne roszczenia odszkodowawcze, podmiot występujący o udzielenie zabezpieczenia powinien mieć świadomość, że im bardziej restrykcyjny i daleko idący sposób zabezpieczenia, tym większa może być szkoda, którą będzie musiał pokryć. Z tego względu powinien głęboko przemyśleć, czy nie należy zastosować mniej restrykcyjnego sposobu zabezpieczenia, co niewątpliwie wpłynie na zmniejszenie ewentualnych roszczeń odszkodowawczych. Postanowienie o zabezpieczeniu normuje stosunki na czas trwania postępowania, jednak nigdy nie zastąpi ostatecznego rozstrzygnięcia. Problem przewlekłości przewodów sądowych jest szczególnie wyrazisty w sprawach o ochronę dóbr osobistych. W przypadku filmu „Witajcie w życiu” Henryka Dederki, sami twórcy – co prawda ironicznie, ale jednak – podkreślili, że po 15 latach film ma wartość historyczną²². Z tego względu postulować należy wprowadzenie generalnych zmian organizacyjnych w pracy sądu, aby proces mógł być w rozsądnym czasie zakończony. Od strony przepisów proceduralnych już w chwili obecnej sądy dążą do tego, aby wszelkie twierdzenia i dowody były przedstawione na wstępnym etapie postępowania (art. 207 KPC). Tym samym praktycznie znacznie ograniczono możliwość przewlekania postępowania przez same strony, które muszą już na początku procesu przytoczyć wszelkie twierdzenia i dowody, pod rygorem pominięcia później zgłoszonych. Z uwagi na powyższe, w większości przypadków czas trwania postępowania będzie zależał od pracy sądu.

Bibliografia

- Grejciun W., „*Witajcie w życiu*”, czyli historia filmu, który od 15 lat leży na półce, www.gazeta.pl (data dostępu: 18.12.2012)
- Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2012
- Kodeks cywilny. Komentarz do art. 1-44910*, t. 1, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2011
- Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie nieprocesowe, w razie zaginięcia lub zniszczenia akt, zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do artykułów 506-1088*, t. 3, red. K. Piasecki, A. Marciniak, Warszawa 2012
- S. Kucharski, „*Jesteś Bogiem*” przed sądem. *Dystrybucja ograniczona!* www.gazeta.pl
- Prawo cywilne – część ogólna. System Prawa Prywatnego*, t. 1, red. M. Safjan, Warszawa 2007

²² Zob. J. Stróżyk, *Witajcie w życiu, czyli 15 lat w sądzie*, „Rzeczpospolita” z 19 grudnia 2012, s. A6.

- Romańska M., Dumnicka O., *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 2010
- Stróżyk J., *Witajcie w życiu, czyli 15 lat w sądzie*, „Rzeczpospolita” z 19 grudnia 2012
- Uliasz M., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008
- Wybranowski W., *Ustawa z furką dla cenzury mediów*, www.rp.pl (data dostępu: 26.10.2012)
- Wybranowski W., Górzyński O., *Oskarżona książka*, „Rzeczpospolita” z 20-21 października 2012
- Zieliński A., Flaga-Gieruszyńska K., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Supplement*, wyd. 5, Warszawa 2011

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest zabezpieczenie roszczenia polegające na wystąpieniu o udzielenie tymczasowej, jednak natychmiastowej ochrony prawnej, na czas trwania postępowania. Ochrona ta może przybrać różną postać, w szczególności polegać może na zakazie publikacji określonych treści (np. filmu, książki, artykułu). Udzielenie zabezpieczenia przez zakaz publikacji wywołuje szereg kontrowersji i problemów praktycznych.

Z uwagi na ewentualne roszczenia odszkodowawcze, podmiot występujący o udzielenie zabezpieczenia powinien mieć świadomość, że im bardziej restrykcyjny i daleko idący sposób zabezpieczenia, tym większa może być szkoda, którą będzie musiał pokryć. Z tego względu powinien głęboko przemyśleć, czy nie należy zastosować mniej restrykcyjnego sposobu zabezpieczenia. Postanowienie o zabezpieczeniu normuje stosunki na czas trwania postępowania, jednak nigdy nie zastąpi ostatecznego rozstrzygnięcia. Problem przewlekłości przewodów sądowych jest szczególnie wyrazisty w sprawach o ochronę dóbr osobistych. Z tego względu postulować należy wprowadzenie generalnych zmian organizacyjnych w pracy sądu, aby proces mógł być w rozsądnym czasie zakończony.

SELECTED PROBLEMS OF DEFENCE PROCEEDINGS CONCERNING THE PRESERVATION OF PERSONAL PROPERTY

Summary

The subject of the article is the safeguarding of claims which involves the pleading for a temporary but immediate legal protection during times of proceedings. This protection could assume a different form, it could especially be based on banning the publication of specific contents (eg. films, books, articles). The provision of safeguards by means of a ban on publishing provokes a series of controversies and practical problems.

Bearing in mind eventual compensatory claims, the subject vying for protection should be conscious of the fact that the more restricted and far-reaching the protection will be the greater could be the the damage to be covered. In this regard, a deep thought ought to be given to the idea of applying less restrictive means of protection. The resolve to preserve normalizes relations during proceedings but never replaces the ultimate decision. The length of court proceedings is particularly distinctive in matters associated with personal property protection. With this in mind, there is the need for a general change in work organization at the courts, in order to enable lawsuits to be executed within reasonable periods of time.